

PSYCHOLOGIA KOMUNIKACJI POLITYCZNEJ Z PERSPEKTYWY MIKROANALITYCZNEJ

Peter Bull, Maurice Waddle: *The Psychology of Political Communication: Politicians Under the Microscope*.
Routledge. London, New York 2023, s. 182.

Komunikacja polityczna, z uwagi na jej znaczenie we wszystkich procesach zachodzących w systemach politycznych, niezmiennie przykuwa uwagę badaczy. Jako szczególnie inspirujące wydają się rozważania odnoszące się do psychologicznych aspektów tego obszaru komunikacji. W przypadku Polski trudno odnaleźć publikację czy to teoretyczną, czy prezentującą szersze wyniki badań empirycznych, która w całości dotyczyłaby psychologii komunikacji politycznej. Zdecydowanie więcej prac odnoszących się do psychologicznego wymiaru komunikacji politycznej opublikowano za granicą, głównie w języku angielskim. Publikacje takie zawierają zwykle wyniki wartościowych, ciekawie zaprojektowanych badań empirycznych, które nierzadko stanowią także w Polsce źródło nowych poszukiwań, inspiracji i pytań badawczych.

Mając na uwadze zaprezentowane uwarunkowania z wielkim zainteresowaniem przyjąć należy wydanie w 2023 roku przez Wydawnictwo Routledge monografii pod obiecującym wiele tytułem *The Psychology of Political Communication: Politicians Under the Microscope*. Autorami pracy są Peter Bull i Maurice Waddle, dwaj brytyjscy badacze zatrudnieni na Uniwersytecie w Yorku. Pierwszy z nich jest psychologiem społecznym zajmującym się mikroanalizą komunikowania interpersonalnego werbalnego i niewerbalnego, przy czym jego badania zwykle obejmują przemowy polityków oraz wywiady z nimi prezentowane w mediach¹. Peter Bull w swoich książkach i artykułach koncentruje się na doskonaleniu przez polityków ich umiejętności społecznych, w szczególności komunikacyjnych, przy czym obiektem swoich badań czyni nie tylko polityków z brytyjskiej sceny politycznej, ale także reprezentujących odmienne kultury polityczne, na przykład Japonię².

1 P. Bull (2006). Invited and uninvited applause in political speeches. *British Journal of Social Psychology*, vol. 45(3), s. 563–578; P. Bull (2016). Claps and claptrap: The analysis of speaker-audience interaction in political speeches. *Journal of Social and Political Psychology*, vol. 4(1), s. 473–492.

2 P. Bull (2011). What makes a successful politician?: The social skills of politics. W: A. Weinberg (ed.). *The Psychology of Politicians* (s. 61–75). Cambridge; P. Bull, O. Feldman (2011).

Drugi z autorów, Maurice Waddle, jest psychologiem społecznym, który całą swoją aktywność badawczą ukierunkował na analizę komunikowania interpersonalnego polityków, najczęściej wykorzystując do tego wywiady z nimi, w szczególności badając odpowiedzi polityków na pytania zadawane w wywiadach oraz same reakcje na otrzymane pytanie³. Obydwaj badacze wiele prac opublikowali już wspólnie, a zatem recenzowana monografia nie stanowi konsekwencji ich pierwszego naukowego kontaktu, ale efekt wieloletniej współpracy.

Książka składa się z trzech wyraźnie wyodrębnionych części. Pierwsza z nich ma charakter teoretyczno-metodologiczny, który jest dość mocno rozbudowany, gdyż mieszczą się w nim aż trzy rozdziały. W części drugiej, złożonej z czterech kolejnych rozdziałów, zaprezentowano wyniki badań empirycznych prowadzonych przez autorów. Trzecia część, zawierająca tylko jeden rozdział, stanowi specyficzny rodzaj podsumowania, obejmuje bowiem streszczenie każdego z poprzednich siedmiu rozdziałów. Zważywszy na stosunkowo niewielkie rozmiary publikacji – ma ona nieco ponad 160 stron, nie licząc bibliografii i indeksów – uwagę zwraca jej stosunkowo rozbudowana struktura.

Pierwszy rozdział książki poświęcony został w całości mikroanalizie, a więc omówiono w nim autorską koncepcję badania polityków „pod mikroskopem”, jak zostało to ujęte w podtytule monografii. W pierwszej części wskazano intelektualne podwaliny tego ujęcia badawczego. Zostały one zaprezentowane oddzielnie, bez wskazania, w jaki sposób łącznie tworzą one perspektywę mikroanalityczną. Wpływy te powiązano z takimi koncepcjami, jak analiza konwersacji, teoria aktów mowy czy analiza dyskursu, ale także z dorobkiem Ervinga Goffmana oraz psychologiczną koncepcją społecznego nabywania umiejętności komunikacyjnych.

W kolejnym rozdziale pracy zaprezentowano podejścia teoretyczne wykorzystane przez autorów w prowadzonych badaniach. Omówiono tu model umiejętności społecznych oraz zaprezentowano sposób analizy komunikacyjnych zachowań polityków przez pryzmat działań na rzecz budowy i ochrony własnej reputacji. Trzeci rozdział stanowi względnie szczegółowy opis podjętych kroków badawczych. Opisano w nim szczegóły dokonanej transkrypcji materiału badawczego, analizowano interakcje z publicznością, sekwencje pytań i odpowiedzi. Szczególny nacisk położony został na identyfikację różnych typów odpowiedzi na zadawane w materiałach pytania. Odrębnie zaprezentowano procedurę badawczą odnoszącą się do działań osób występujących w analizowanych materiałach podejmujących aktywność na rzecz budowy osobistej i partyjnej reputacji oraz wizerunku innych osób wspomnianych w wypowiedziach polityków.

Invitations to Affiliative Audience Responses in Japanese Political Speeches. *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 30(2), s. 158–176.

3 M. Waddle, P. Bull (2016). Playing the Man, Not the Ball: Personalisation in Political Interviews. *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 35(4), s. 412–434; M. Waddle, P. Bull (2020). “You’re Important, Jeremy, but Not That Important”: Personalised Responses and Equivocation in Political Interviews. *Journal of Social and Political Psychology*, vol. 8(2), s. 560–581; P. Bull, M. Waddle (2021). Speaker-audience intercommunication in political speeches: A contrast of cultures. *Journal of Pragmatics*, vol. 186, s. 167–178.

Zaprezentowane wyniki badań nie stanowią spójnej i jednolitej całości, ale efekty czterech zupełnie odrębnych analiz przeprowadzonych na bazie innego materiału badawczego. W rozdziale czwartym przedstawiono strategie pomagające politykom zdobywać oczekiwaną reakcję publiczności oraz sposoby wchodzenia z nią w interakcje w toku wygłaszanych przemówień. Autorzy dokonali analizy kilkunastu przemówień, a co bardzo istotne, w swoich badaniach sięgnęli nie tylko po wystąpienia brytyjskich polityków, ale przeprowadzili także studia porównawcze o charakterze międzykulturowym. Wykorzystali w tym celu materiały z przemówień w Japonii, Korei Południowej, USA, Francji i Norwegii. We wnioskach z tej części badań skoncentrowali się w szczególności na różnicach pomiędzy technikami budowy komunikatów i aktywnością polityków a reakcjami publiczności w różnych kulturach. Na podstawie przeprowadzonych analiz zaproponowali model interakcji, tłumaczący zaobserwowane zależności.

Kolejny rozdział, prezentujący wyniki następnej analizy, dotyczył komunikowania polityków za pomocą dwuznaczności. Badacze zaproponowali 13 oddzielnych kategorii zachowań, które można określić tym mianem, a następnie poszukiwali zależności między ich wykorzystywaniem przez wybranych brytyjskich polityków w telewizyjnych debatach. Wyniki swojej analizy skonfrontowali z rezultatami podobnych analiz przeprowadzonych przez innych badaczy, także w odniesieniu do polityków spoza Wielkiej Brytanii. W dalszej części swoich rozważań zaprezentowali również związki między dwuznacznościami a budową i ochroną reputacji. Jednocześnie we wnioskach z tej części badania dowiedli, że szczególnie częstym manewrem jest unikanie odpowiedzi na zadane pytanie lub przekierowanie toku wywodu na tematykę wygodną dla własnej sytuacji komunikacyjnej polityka.

W rozdziale szóstym zaprezentowano wyniki badań opierających się na bardzo dużej próbie, bo aż 1320 wymian zdań między premierem i liderem opozycji, jakie miały miejsce w toku odbywających się w brytyjskim parlamencie co środę sesji pytań do premiera. Analizie poddano materiał obejmujący okres, gdy premierami byli Margaret Thatcher, John Major, Tony Blair, Gordon Brown i David Cameron, oraz część okresu, gdy funkcję premiera pełnił Boris Johnson. Autorzy skonfrontowali wyniki badania ze swoimi podobnymi analizami prowadzonymi na innej próbie oraz z analizami innych badaczy. Dokonali charakterystyki szczególnych cech takich wymian zdań oraz wyszczególnili sześć typowych i najczęściej powtarzających się technik, które udało się zidentyfikować w wypowiedziach polityków. Nakreślili także szerokie tło sytuacji komunikacyjnych oraz efekty, jakie politycy pragną osiągnąć w toku zadawania pytań oraz odpowiadania na nie, w zależności od roli, jaką odgrywa dany polityk i jego adwersarz.

O ile trzy pierwsze rozdziały prezentujące wyniki badań empirycznych koncentrowały się na tym, co mówią politycy w przemówieniach, wywiadach i pytaniach parlamentarnych, o tyle w rozdziale czwartym poddano analizie, co i jak dziennikarze mówią politykom i o politykach w mediach. Znaczna część analiz zaprezentowanych w tym rozdziale dotyczy telewizyjnych wywiadów z brytyjskimi politykami w okresie poprzedzającym wybory parlamentarne. Stosując wypróbowane już techniki analizy, autorzy zaprezentowali zarówno sposoby zadawania pytań przez

dziennikarzy, jak i modele odpowiedzi udzielanych przez polityków. Niezwykle interesujący charakter ma ostatnia część tego rozdziału, poświęcona analizie telewizyjnych audycji informacyjnych oraz formom prezentowania w nich polityki. Badacze skoncentrowali swoją uwagę na zagadnieniach struktur narracyjnych, technik wizualnych, ramowaniu dyskursu oraz eksponowaniu skandali. W tej części autorzy starali się też uchwycić cele i możliwe konsekwencje określonego stylu przedstawiania polityki w newsach.

Ostatni rozdział stanowi podsumowanie i zawiera wnioski z przeprowadzonych badań, jednak znajduje się w nim niestety niewiele konkluzji podsumowujących czy systematyzujących zaprezentowane analizy. Jego treść obejmuje w głównej części streszczenie poprzednich rozdziałów pracy.

Ogólna ocena monografii Petera Bulla i Maurice Waddle nie jest zadaniem łatwym. Niewątpliwie tytuł pracy sugerował całościową analizę, próbę poszukiwania ogólnych prawidłowości czy choćby fragmentarycznych nowych koncepcji odnoszących się do psychologicznego wymiaru komunikowania politycznego. Tymczasem czytelnik otrzymuje swoistego rodzaju mozaikę różnych analiz prowadzonych na podstawie bogatego, lecz różniącego się w każdym badaniu materiału empirycznego. Autorzy przedstawiają zagadnienie mikroanalizy zakładającej odwołania do licznych znanych koncepcji metodologicznych, w tym m.in. analizy dyskursu czy analizy konwersacyjnej, niemniej jednak w części teoretycznej metody analizy przedstawione są w sposób powierzchowny i uproszczony. Do pewnego stopnia tylko odnoszą się one do spektrum metod zastosowanych w badaniach i zdają się w części tylko odsyłać do psychologicznego wymiaru komunikowania politycznego.

Z drugiej jednak strony podkreślić należy, że praca może być inspirująca metodologicznie dla polskich czytelników. Monografia oferuje wnikliwą analizę tego, jak politycy konstruują swoje przekazy, wykorzystując psychologiczne mechanizmy, by zdobyć uwagę i poparcie odbiorców. Autorzy, zgodnie ze swoimi deklaracjami, biorą pod lupę elementy retoryki, narracji i manipulacji, ilustrując, w jaki sposób techniki te oddziałują na postrzeganie konkretnych komunikatów przez odbiorców. Bull i Waddle opisują oraz analizują różnorodne strategie komunikacyjne stosowane przez polityków dla osiągnięcia określonych celów. Dowodzą, że poprzez tworzenie emocjonalnych więzi z wyborcami czy wykorzystywanie retoryki kontrastu jako technik komunikacyjnych w politycznych przemówieniach i debatach politycy nieustannie doskonalą swoje przekazy, by oddziaływać nimi na odbiorców. Niewątpliwie do mocnej strony pracy należy prezentacja licznych egzemplifikacji każdego z mechanizmów analizowanych i opisywanych w pracy.

Publikacja szczegółowo prezentuje, w jaki sposób politycy mogą oddziaływać na przekonania i postawy odbiorców przez umiejętne kształtowanie komunikatów, a nierzadko także stosowanie mechanizmów manipulacyjnych. Autorzy skrupulatnie wyjaśniają, dlaczego konkretne przekazy są skuteczniejsze niż inne w przekonywaniu wyborców do określonych stanowisk czy działań. Za niezwykle cenne uznać należy zaprezentowane wnioski z przeprowadzonych badań komunikatów politycznych z Japonii, Francji, Norwegii, USA oraz Korei Południowej, zwłaszcza w części porównawczej. Interesujące pozostają również konkluzje odnoszące się

do zróżnicowanych reakcji odbiorców przekazów medialnych w analizowanych państwach.

Za cenny walor pracy trzeba ponadto uznać wyrażaną wprost przez autorów zachętę do rozwijania krytycznego myślenia wobec przekazów politycznych, co może pomóc lepiej zrozumieć, jakie mechanizmy wykorzystywane są do przekonywania wyborców. Publikacja w tym zakresie stanowi wartościowy przewodnik dla tych, którzy chcą bardziej świadomie analizować komunikaty polityków i ich potencjalne oddziaływanie. Wielką zaletą omawianej książki jest niewątpliwie to, że zachęca do prowadzenia samodzielnych inspirujących badań nad komunikacją polityczną. Nie ulega wątpliwości, że różnorodność i wielość przykładów, wniosków oraz koncepcji zaprezentowanych w publikacji sprzyja wykorzystywaniu jej także jako bogatego materiału do zajęć dydaktycznych z zakresu komunikacji politycznej.

Rafał Klepka

 orcid.org/0000-0002-7691-3143

Wojciech Kułaga

 orcid.org/0000-0002-9220-0151